Emro Science and Education
International open-access scientific journal
Journal homepage: https://journal.emro.uz
OPEN ACCESS

CONFERENCE PAPER OPEN ACCESS

Vol. 1 No. 4 (2024) · "Milliy iqtisodiyotni barqaror rivojlantirish va yuqori iqtisodiy o'sish sur'atlarini t... DOI: 10.5281/zenodo.24320922

ta'minlashning ustivor yo'nalishlari" mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy anjuman

Sommer, S. A., Howell, J. M., & Hadley, C. N. (2016). Keeping positive and building strength: The role of affect and team leadership in developing resilience during an organizational crisis. Group & Organization Management, 41(2), 172–202. https://doi.org/10.1177/1059601115615524

Şahin, N., Şahin, N. H., & Heppner, P. P. (1993). Psychometric properties of the problem solving inventory in a group of Turkish university students. Cognitive Therapy and Research, 17, 379-396.

Temeloğlu, E. (2018). Duygusal zeka ile problem çözme becerisi arasındaki ilişki (Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tuncer, M. (2008). Takım çalışmasına yatkınlık ölçeği: Geliştirilmesi ve geçerlilik çalışması. Türk Psikoloji Dergisi, 23(2), 45–58.

Yıldırım, A., & Öztürk, M. (2015). Takım çalışmasının verimlilik üzerine etkisi: Bir uygulama çalışması. Verimlilik Dergisi, 55(4), 25–40.

SANOAT KORXONASINING INNOVATSION RIVOJLANISHINI BAHOLASH USULLARIGA DOIR USLUBIY YONDASHUVLAR

Yuldasheva Nilufar Abduvaxidovna
Farg'ona politexnika instituti, Menejment kafedrasi dotsenti, iqtisodiyot fanlari doktori
nilush1986@bk.ru

Annotatsiya. Maqolada sanoat korxonalarini innovatsion rivojlanishini baholash masalalari yoritilgan. Innovatsiyalarini ishlab chiqish va joriy etish bilan bog'liq muammolar keltirilib, ularga yechimlar berilgan. Sanoat korxonalarining samaradorligi va innovatsion rivojlanishi darajasini baholash uchun turli ko'rsatkichlar to'plami tavsiflangan.

Kalit so'zlar: innovatsiya, faoliyat, ta'sir, xususiyatlar, samaradorlik, ko'rsatkichlar, rivojlanish, sanoat korxonasi, strategik boshqaruv.

Sanoat korxonalarining innovatsion rivojlanishini baholash usullari ko'plab ko'rsatkichlarni o'z ichiga oladi, ularning har biri innovatsion faoliyat samaradorligini tavsiflovchi ma'lum ta'sir turlarini hisobga oladi. Sanoat korxonasining innovatsion faoliyatini tahlil qilish va boshqaruv samaradorligi haqida gapirganda, "samaradorlik" tushunchasini aniqlash kerak. Umumiy ma'noda "samaradorlik" - bu foydali natijalar va xarajatlar nisbatidir. Korxonaning innovatsion rivojlanishi samaradorligini tahlil qilish haqida gap ketganda, biz barcha sarflangan moliyaviy, moddiy, texnik, intellektual, mehnat resurslari va korxonaning innovatsion faoliyati natijalarining ushbu faoliyatning muvaffaqiyati yoki muvaffaqiyatsizligini tavsiflovchi ko'rsatkichlar orqali ifodalangan nisbatini tushunamiz. Ko'rsatkichlarning qiymatlari sanoat korxonasi tomonidan innovatsion faoliyatni amalga oshirishdan kutilayotgan samarani tavsiflaydi. Amalda, 1-jadvalda keltirilgan olti turdagi ta'sir ko'rsatkichlari alohida ta'kidlanadi.

1-jadval

Sanoat korxonasi faoliyatiga ta'sir turlari [muallif ishlanmasi]

Natija turi	Ushbu ta'sirni tavsiflovchi ko'rsatkichlar
1) iqtisodiy	Daromad. Ko'rsatkichlar pul ko'rinishida innovatsiyalarni amalga oshirishdan olingan daromad va xarajatlarning barcha turlarini hisobga oladi

Published: 23.12.2024
Cite this article: Yuldasheva Nilufar Abduvaxidovna (2024). Sanoat korxonasining innovatsion rivojlanishini baholash usullariga doir uslubiy yondashuvlar. Emro Science and Education, 1(4). https://doi.org/10.5281/zenodo.24320922
© 2024 The Author(s). Published by Emro Science and Education. This is an open access article.

2) ilmiy-texnik	Patentlar, litsenziyalar, yangi uskunalar, ishlab chiqarish quvvatlarining mavjudligi bilan ifodalangan yangilik
3) moliyaviy	Ko‘rsatkichlarni hisoblash moliyaviy ko‘rsatkichlarga asoslanadi. Investitsiyalar miqdori
4) resurs	Ko‘rsatkichlar joriy etilayotgan innovatsiyalarga qarab zarur resurslarni iste’mol qilishning zarur hajmini, masalan, innovatsion mahsulotlarni ishlab chiqarish uchun zarur bo‘lgan moddiy resurslar darajasini aks ettiradi.
5) ijtimoiy	Ko‘rsatkichlar innovatsiyalarni amalga oshirishning ijtimoiy natijalari, ilmiy-tadqiqot ishlarini rivojlantirishga jalb qilingan xodimlar va boshqalarni hisobga oladi.
6) ekologik	Ko‘rsatkichlar innovatsiyalarning atrof-muhitga ta’sirini hisobga oladi. Ular orasida: shovqin, elektromagnit maydon, yorug‘lik (vizual qulaylik), tebranish bo‘lishi mumkin

1-jadvalda keltirilgan ta’sir turlari orasida ijtimoiy yoki atrof-muhit ta’siriga har doim ham erishib bo‘lmaydi. Aksincha, bu turdagi ta’sirlar potensialdir. Ya’ni, ular iqtisodiy samaraning hosilasidir. Masalan, foyda olish orqali - iqtisodiy samara – korxona rivojlanadi va xodimlarning farovonligini oshiradi. Atmosferaga, suvga, tuproqqa zararli moddalarni chiqarish darajasini minimallashtirish orqali ekologik tizimni saqlash va inson hayotiga salbiy ta’sirni kamaytirish mumkin [1].

Ko‘pgina hollarda, innovatsiyalarni joriy etishning haqiqiy yoki real samarasi moliyaviy komponentning ko‘payishi bilan bog‘liq ta’sirlar, masalan, foyda yoki bozor ulushi bilan belgilanadi. Iqtisodchi olim A.A.Chulok o‘zining empirik tadqiqotida, u korxonalar tomonidan innovatsion faoliyatni amalga oshirish ta’sirini baholash bo‘yicha bir qator xorijiy ishlarni tahlil qilgan.

Ko‘plab innovator - amaliyotchilar, investorlar foyda innovatsiyalarni ishlab chiqish va amalga oshirish uchun eng muhim rag‘bat deb hisoblashadi. Shunga qaramay, nazariy tadqiqotlar va amaliy natijalarni tahlil qilish natijasida korxonalarning rentabelligi va innovatsiyalar o‘rtasidagi bevosita bog‘liqlik aniqlanmadi.

Biroq, tadqiqotchilar yangi innovatsion mahsulotni ishlab chiqarish va bozorga chiqarish korxonaga vaqtinchalik monopol hokimiyatni ta’minlashini aniqladilar, bu J.A. Shumpeterning innovatsiyalar bo‘yicha nazariy ishlanmalarida tasdiqlangan. Ushbu vaqtinchalik monopol ustunlik bozor ulushining oshishi yoki xaridorlarning narxga sezgirligining pasayishi sifatida ifodalanishi mumkin [2].

Shunday qilib, innovatsiyalar korxona samaradorligiga turli xil ta’sir ko‘rsatadi. Innovatsion faoliyatni amalga oshirishda korxona erishishi mumkin bo‘lgan barcha turdagi samaralarni hisobga olish va uning innovatsion rivojlanish darajasining o‘zgarishiga ta’sir qilish uchun biz barcha turdagi natijalarni aks ettiruvchi bir nechta ko‘rsatkichlar tizimini taklif qilamiz.

Sanoat korxonalarining ilmiy, texnik va innovatsion faoliyat to‘g‘risidagi hisobot shakllarini tahlil qilish asosida, ko‘rsatkichlar shaklida baholangan afzalliklar va kamchiliklarni hisobga olgan holda, biz innovatsion faoliyatni to‘liq va obyektiv tavsiflaydigan standartlashtirilgan ko‘rsatkichlar guruhini shakllantirishni taklif qilamiz. Tanlangan ko‘rsatkichlar soddalashtirilgan, ammo to‘liq tizimni ifodalashi kerak, bu korxona amalga oshirilayotgan innovatsion faoliyatdan olishi mumkin bo‘lgan barcha turdagi ta’sirlarni aks ettiradi va jami holda ushbu faoliyat samaradorligini baholashga imkon beradi. Biz ko‘rsatkichlarni tanlash uchun quyidagi mezonlardan foydalanishni taklif qilamiz:

1) optimal va yetarli bo‘lishi, ya’ni korxona tomonidan innovatsion faoliyatni amalga oshirishning barcha mumkin bo‘lgan ta’sir turlarini aks ettirish va korxonaning innovatsion rivojlanishiga bevosita yoki bilvosita ta’sir ko‘rsatishi mumkin bo‘lgan barcha potensial imkoniyatlarini qamrab olish;

2) ko‘rsatkichlarni hisoblash uchun ma’lumotlar mavjud bo‘lishi kerak va ularni hisoblashda faqat ma’lum talablar va standartlarga javob beradigan va yiliga kamida bir marta yangilanadigan tasdiqlangan ishonchli ma’lumotlarga tayanish kerak.

3) ko‘rsatkichlarni hisoblash usuli korxona tomonidan moliyaviy va buxgalteriya hisobi sharoitida oson qo‘llanilishi kerak;

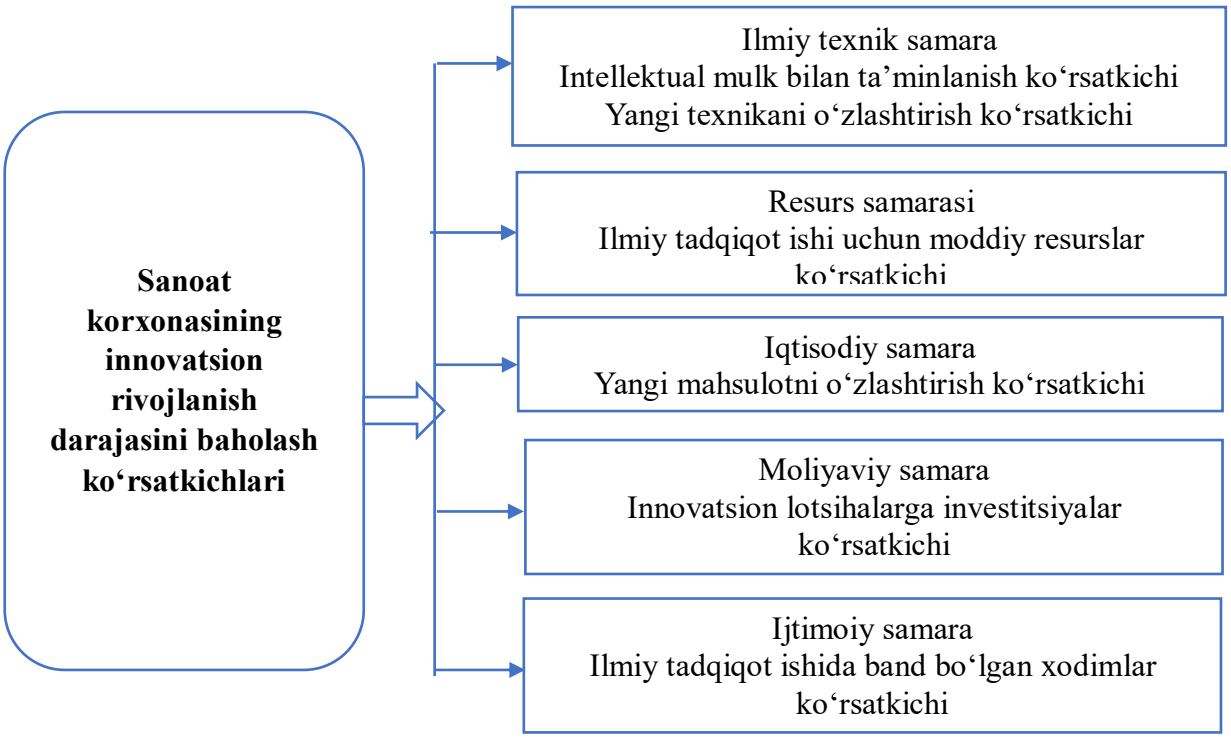
4) taklif etilayotgan ko‘rsatkichlar retrospektiv tahlil qilish imkoniyatini berishi kerak;

5) ko‘rsatkichlar umuman korxona faoliyatini boshqa tashkilotlarga nisbatan innovatsion faoliyatda raqobatbardoshligi nuqtai nazaridan tavsiflashi kerak;

6) ko‘rsatkichlar korxonaning tegishli yo‘nalishdagi o‘zgarish va rivojlanish dinamikasini aks ettiruvchi ulush yoki foizlarda ko‘rsatilishi kerak;

7) ko‘rsatkichlar yuqori darajadagi aniqlik va ta’sir qiluvchi subyektiv omillarning minimal soniga ega bo‘lishi kerak;

Sanoat korxonasining innovatsion rivojlanishini baholash uchun biz 1-rasmda optimallik shartlariga javob beradigan, innovatsion faoliyatni amalga oshirishdan barcha mumkin bo‘lgan ta’sir turlarini aks ettiruvchi va rasmiy buxgalteriya hisobi ma’lumotlaridan foydalaniladigan oltita ko‘rsatkichdan foydalanishni taklif qilamiz.

1-rasm. Sanoat korxonasining innovatsion rivojlanishini baholash ko‘rsatkichlari [muallif ishlanmasi]

Yuqorida taklif qilingan ko‘rsatkichlar tadqiqot doirasida sanoat korxonasining innovatsion rivojlanishiga yetarlicha obyektiv va to‘liq baho berishga imkon beradi. Tahlil qilinayotgan korxona qaysi sohaga tegishli ekanligiga qarab, ushbu ko‘rsatkichlarni hisoblash uchun zarur bo‘lgan davr o‘zgaradi. Vaqt omilini va korxona joriy qilingan innovatsiyalardan oladigan natijani hisobga olish uchun taqdim etilgan ko‘rsatkichlarni bir necha yil davomida hisoblash kerak bo‘ladi. Shunday qilib, sanoat korxonasining innovatsion rivojlanishini baholash uchun taklif etilayotgan ko‘rsatkichlar tizimi barcha mumkin bo‘lgan ilmiy-texnikaviy, resurs, iqtisodiy, moliyaviy va ijtimoiy samaralarni hisobga olgan holda innovatsion faoliyatni amalga oshirish natijalarini kompleks ekspertizadan o‘tkazish imkonini beradi.

Taqdim etilgan ko‘rsatkichlarning sanoat korxonasining innovatsion faoliyati samaradorligiga ta’sirining murakkabligini hisobga olgan holda, sanoat korxonasining innovatsion rivojlanishini baholash uchun integral ko‘rsatkichni ishlab chiqish maqsadga muvofiqdir.

Korxonaning innovatsion rivojlanishini baholashning zamonaviy usullarini tahlil qilish bo‘yicha o‘tkazilgan empirik tadqiqotlar yuqorida belgilangan mezonlarga javob beradigan ko‘rsatkichlar tizimini ishlab chiqishga imkon berdi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Кокорина, А.В. Оценка эффективности инновационной деятельности промышленного предприятия [Электронный ресурс] / А.В. Кокорина // Материалы IV Международная студенческой электронной научной конференции «Студенческий научный форум». – Санкт-Петербург, 2012 год. –Режим доступа: http://www.rae.ru/forum2012/327/2777

2. Чулок, А.А. Анализ показателей эффективности инноваций на микро и макроуровне [Текст] / А.А. Чулок // Инновационная экономика, 2004. – № 5. – С. 27–35.

3. Yuldasheva Nilufar Abduvakhidovna Improving the information supply model in the development of innovation strategy in the management of industrial enterprises//sai. 2024. №Special Issue 24. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/improving-the-information-supply-model-in-the-development-of-innovation-strategy-in-the-management-of-industrial-enterprises.

4. Yuldasheva Nilufar Abduvakhidovna. Conceptual basis of innovation strategy implementation in industrial enterprises. Western European Journal of Modern Experiments and Scientific Methods.2024/2/20. 52-59 p.

THE ROLE OF RENEWABLE ENERGY SOURCES IN NATIONAL STABILITY

Isroilov Xusanboy Ibrohimjon o‘g‘li
PhD student, Fergana polytechnic institute
x.isroilov@ferpi.uz

Abstract: Green electricity means sustainable electricity generation through renewable energy technologies. This article highlights the environmental, economic, and social importance of green electricity, its role in reducing carbon emissions, and its potential for energy independence. Barriers to the development of green energy, including high initial costs and technological limitations, are also discussed.

Key words: green electricity, renewable energy, solar energy, wind energy, environmental sustainability, carbon emissions, energy efficiency.

The electricity industry plays an important role in the life of the country and the population. The importance of this sector can be seen in several main aspects. First of all, electricity is a supporting factor for industrial development. Many production processes and modern technologies depend on electricity, without which industrial equipment and technological systems would not function. Electricity is also an integral part of the daily life of the population. It is important for lighting, heating and cooling systems, household appliances, and various other services. Without electricity, it would be much more difficult to carry out daily household chores. Electricity also plays a special role in the transport and communications sector. Electrified vehicles, such as railways, metros, and electric buses, as well as modern communication systems such as telephones and the Internet, rely on electricity. In the healthcare sector, electricity is necessary for the operation of modern medical equipment and devices. Electricity also makes a significant contribution to the development of education and science.

Electricity is one of the main factors in ensuring the economic and social development of modern society. It not only supports the continuous operation of production sectors, but also provides services and amenities that facilitate the daily lives of the population. Electricity ensures the uninterrupted operation of the transport, communication, healthcare and education sectors. The transition to sustainable energy sources plays a key role in ensuring the long-term sustainability of the energy system by reducing carbon emissions and ensuring environmental safety.

Figure 1. Electricity consumption by subscribers per capita(W/s)

Per capita consumption has been steadily increasing over the years. The highest consumption was recorded in 2018, followed by a slight decrease in 2019. Since 2019, consumption has been increasing steadily, reaching its peak in 2023.